

Sosyal Seçim

Josh Cohen

1. Oy Verme Paradoksu

Sosyal seçim alanındaki meseleler oy verme paradoksuyla başlar. Dersin ne zaman başlayacağına grup olarak karar vermeye çalıştığımızı farzedin: 9, 10 ya da 11. Bir grup ya da kişi için rasyonel seçim yapmanın tutarlı bir düzene sahip pratikte işleyebilen alternatifler arasından en iyisini seçmek demek olduğunu ve grup sıralamasının çoğunluğun desteğiyle belirlendiğini farz edin: Grup üyelerinin çoğunluğu A'yı B'den daha üst bir sıraya yerleştirirlerse, A, sıralamada B'den daha yukarıda yer alır. Son olarak, tutarlılığın “daha iyi olmak” açısından bir geçişkenlik meselesi olduğunu varsayın. Diğer bir ifadeyle, A, B'den daha iyi ve B, C'den daha iyiyse, A, C'den de iyidir (ileride bu nosyonu zayıflatacak örnekler göreceğiz).

Seçenekleri eşit büyüklükte üç gruba ayırdığımızı varsayın:

	En iyi	İkinci iyi	En kötü
I	9	10	11
II	11	9	10
III	10	11	9

Şimdi, grup sıralamasının prosedürü olarak çoğunluk esasını kullandığımızda grubun üç olasılığı nasıl sıraladığını soralım: 9, 10'u, 10, 11'i, 11, 9'u yeniyor. Grup rasyonelitesi (diğer bir ifadeyle, geçişkenlik) 9'un 11'i yenmesini gerektirir. Ancak, 9 karşısında çoğunluk esasına göre asıl kazanan 11'dir. Aslında, durum daha da

kötü: Geçişkenliğin çöküşünü bir yana koyarsak her bir alternatifin bir diğeri karşısında yenilgiye uğradığını görürüz. Dolayısıyla, sadece geçişkenliğin çöküşünü değil, rasyonel karar almanın daha minimal koşulu olan çevrimsizliğin de çöktüğünü görürüz:

Çevrimsizlik: If $x_1 P x_2 P x_3 \dots x_{n-1} P x_n$, öyleyse $x_n P x_1$ değil.

Çevrimsizliğin ihlâli, tatbik edilebilir olan kümenin en iyi öğeyi barındırmadığı anlamına gelir.

Rasyonalite tatbik edilebilir alternatifler arasından en iyiyi seçmek demekse, bu durumda, bu örnekte, rasyonel seçim için uygun bir temel yoktur.

Bu örneği özel kılan bir şey olup olmadığını merak ediyordunuz olabilirsiniz. Bu sorunun yanıtı “hayır” gibi görünüyor. En azından üç kişiden ve süreğen olarak iki farklı düzlemde gidip gelen bir alternatifler kümesinden (örneğin, savunma ile temel ihtiyaçlar ya da çevre düzenlemesi ile ekonomik büyüme arasında) oluşan bir örnek varsayın. Burada iki doğrumuz var: Kolektif düzenlemenin temeli olarak çoğunluk esasını kullanmak. Gerçekte, en iyi öğe diye bir şey yoktur—diğer bir ifadeyle, her öğe herhangi bir diğer öğe karşısında yenilgiye uğrar.¹ Ve daha da kötüsü, çoğunluk esas döngüsü geneldir. Diğer bir ifadeyle, herhangi bir alternatiften yola çıkarak, çoğunluğun seçiminin sonsuz ölçüde çeşitlilik gösteren uygulamalarına ulaşabiliriz. Buna herkesin orijinalinden daha kötü olduğunu kabul ettiği (pareto kümesinin dışında kalan) noktalar da dahildir. Öyleyse, sizlere, grup üyelerinin tercihlerini ve grubun kararlarını çoğunluk esasına göre alacağını söyleysem, tek başına bu bilgi, sonuçların menziline daraltmanız açısından hiç de işlevsel olmayacaktır. Çoğunluk esas prosedürlerinin sonuçları, sadece koşulların

¹ Bunu önlemek için özel simetri koşullarına gereksinim duyulur.

özelliklerini (söz gelimi, karar alma düzenini, izin verilebilir değişiklik prosedürlerini, karar alma kurumlarını) yansıtacaktır; ancak, (çoğunluk esasıyla) bireysel yargılara, değerlere ve zevklere dayanan bir rasyonel grup kararında daha derinlikli mantıksal temelden yoksun olacaktır.

2. Sosyal Seçim Kuramı

Çoğunluk esasıyla ilgili bu sorunlar ışığında, kümeleme yöntemi olarak çoğunluk esasının kullanıldığı rasyonel grup kararlarının kendilerine özgü sorunlar taşıyıp taşımadıkları sorulabilir. Belki de, seçeneklerin grup ya da kolektif sıralamasını bireysel temelde rasyonel sıralamaya dayandırmamızı mümkün kılan, kolektif sıralamanın bizâtihi rasyonel olduğu, çoğunluk esasına alternatif teşkil edebilecek bir yöntem vardır. Nitekim, Arrow şöyle der (SCIV, 2): “Oy verme ve piyasa yöntemleri ... birçok bireyin zevkini, sosyal seçim sürecinde bir araya getirme yöntemleridir. Diktatörlük ve kaide yöntemleriye her birey kendi seçimlerinde rasyonel olabildiği ölçüde rasyoneldir ya da rasyonel olabilir. *Böyle bir tutarlılık [rasyonalite] birçok kişinin iradesinin dahil edildiği kolektif seçim biçimlerine atfedilebilir mi?*”

Sosyal seçim kuramında bu ihtimal—rasyonel kolektif seçimlerin rasyonel bireysel seçimlere dayandırılma ihtimali—ele alınır. Rasyonel kolektif seçimleri rasyonel bireysel seçimlere dayandırma ihtimalini. Sosyal seçim kuramının alanı şu iki temel fikri somutlaştırmak için bir yol sağlar: (1) Bir grubun sıralamasının ya da kolektif sıralamanın eşitler olarak muamele gören grup üyelerinin rasyonel bireysel sıralamalarından oluşturulduğu fikri ve (2) grubun rasyonel olarak hareket ettiği fikri. Böylelikle, grup yargısının, üyelerin bireysel sıralamalarıyla sistematik bağlantısını dışarıda bırakmaması gerektiği fikrini koruyarak, farklı bir grup yargısı

anlatısından yola çıktığımız takdirde çoğunlukçu grup tercihi anlayışı örneğinin sorunlarını bertaraf edip edemeyeceğine bakabiliriz.

Çerçeve

Şimdi, sosyal seçim kuramının ana öğelerini özetlemek istiyorum. Her bir öğede, daha sonraki tartışmalarda gündeme gelecek okumalar üzerine yorumlar yapacağım.

1. *Alternatifler*. Bireyler, kişisel olarak sıraladıkları ve bir grup sıralamasını açıklamak için dayanak gösterdiğimiz, alternatifler kümesiyle (politikalar ya da sonuçlar) karşı karşıyadırlar. Alternatifleri $X=\{x, y, z, \dots\}$ olarak alalım. Arrow'a göre, bireylerin sıraladıkları alternatifler bütün toplumsal durumları temsil eden vektörlerdir: Her bir kişinin mallarının bütün ayrıntıları, her bir iktisadi faaliyete ayrılan kaynaklar, hükümet faaliyetlerinin düzeyi, vs.²

2. *Bireyler*. Her birinin, X üzerinden kendi sıralamasını S_b (tamamlanmış, dönüşlü, geçişken) yaptığı bir bireyler kümesi $B=\{1,2,\dots,n\}$, var: Bu durumda, $xS_b y$ 'yi şöyle okuruz: b bireyi için, x en azından y kadar iyidir; $xP_b y$ 'yi, x , y 'ye tercih edilir ve $xB_b y$ 'yi, b bireyi için x ve y arasında bir fark yok şeklinde okuruz. S 'yi, P ve B 'ye bağlı olarak tanımlarız: $xSy =_{df} xPy$ veya xly .

Tamamlanmışlık: X 'teki bütün x için, y , ya $xS_b y$ ya da $yP_b x$.

Dönüşlülük: X 'teki bütün x için, $xR_b x$

Tam geçişkenlik: X 'teki bütün x, y, z için, xPy ve yPz ise xPz ; xBy ve yBz ise xBz ; (ve benzer şekilde PB/P ve BP/P için)

Bu tür düzenlemelerin her bir birey için yapılmış sıralamasına profil denir:

$[S_b]$.

² Arrow, 17.

X sonsuz olduğu için, düzenleme ordinal fayda fonksiyonuyla temsil edilebilir. Her bir kişi için, alternatifler kümesi X'ten gerçek sayılara u_b fonksiyonu vardır ($u_b(x) > u_b(y)$ ise $xP_b y$). Ve şüphesiz ki, böyle bir fonksiyon varsa, sonsuz sayıda diğerleri de vardır.

3. *Sosyal Tercih İlişkisi*. S'yi sosyal tercih ilişkisi olarak alalım. Bu durumda, 'xPy'nin anlamı "x toplumsal olarak y'den daha iyidir/x toplumsal olarak y'ye tercih edilir" olmalı; 'xRy' ise "x toplumsal olarak y kadar iyidir" olarak anlaşılmalı.

"Sosyal tercih" in nihâi olarak nasıl anlaşıldığı çok açık değildir; bu konuda iki okuma vardır. Bir okumaya göre, toplumsal sıralama, yetkililer tarafından devletin belirlediği ve uyguladığı politikaları değerlendirirken—ya da vatandaşlar tarafından kamu politikasıyla ilgili değerlendirmelerde bulunurken—kullanılacak olan toplumsal durumlar sıralamasına bir alternatif teşkil eder (107).

Bir diğer okumaya göre, sosyal sıralama, herhangi bir kurumdaki (piyasa, seçimler, komite) karar alma sürecinin çıktısı olarak düşünülebilir. Bu süreçte, kurum açısından girdiler, bireylerin alternatiflerle ilgili tercihleri ve değerlendirmeleridir. Burada "x, y'den toplumsal olarak daha iyidir" sonucu şu şekilde ortaya çıkar: Kurumlar, hem x hem de y erişilebilir olduğunda, y'yi seçmemeye koşullanmışlardır (bireysel tercihler için açıkladığımız tercih fikrine benzer şekilde).

4. *Kümeleme Fonksiyonu*. Kolektif seçim esası, bireysel sıralama profillerine (sınırlandırılmamış alan şartını karşıladığı takdirde, bazı sıralamalar için tanımlanmamış olması muhtemel) belirli bir sosyal tercih sıralaması tayin eden bir fonksiyondur (çoktan-bire fonksiyonu)* :

$$\text{Kolektif Seçim Esası: } S=f([S_b])$$

Fonksiyonun alanı tam anlamıyla geçişken sosyal tercih ilişkileriyle sınırlanmışsa “sosyal refah fonksiyonu” olarak adlandırılır. Çevrimsiz sosyal tercih ilişkileriyle sınırlıysa “sosyal karar fonksiyonu” olarak adlandırılır.

Sosyal refah fonksiyonlarıyla sosyal karar fonksiyonları arasındaki farkı görmek için şu geçişken olmayan sosyal tercih ilişkisini ele alalım: xPy, yPz, xBz . Geçişken olamazken (ya da geçişkenimsi bile olamazken³), z, x 'e tercih edilmediği ve sadece tek bir öğe en az diğer bütün öğeler kadar iyi olduğu için (sona kalan kazanır) çevrimsizdir. Sezgisel olarak, bu durumun rasyonel bir karara varabilmek, yani tatbik edilebilir alternatifler arasından en iyisini seçmek için yeterli addedilebilir.

Sosyal seçim ilişkisi hakkındaki iki okumaya tekabül eden iki kolektif seçim esası okuması vardır. Bir yandan, bunu verili herhangi bir bireysel seçim düzeninde sosyal seçimin ne olması gerektiğini belirlemek için bir yol olarak alabiliriz. Diğer bir ifadeyle, siyasal bir ilke ya da siyasal bir tavsiyenin temeli olarak okuyabiliriz. Öyleyse, örneğin Çoğunluk Esası'nı, SRF olarak alın. Bu durumda, kolektif seçim, çoğunluğun diğer bütün alternatifler karşısında tercih ettiği alternatif olmalıdır. Bu çok farklı şekillerde uygulanabilir. Söz gelimi, gereken bütün bilgiye sahip, sağduyulu bir diktatör çoğunluğun tercih ettiği alternatifi seçebilir. Öte yandan, çoğunluk esasını çoğunluğun desteklediği alternatifi galip olarak seçen bir kurum olarak düşünebiliriz.

James Buchanan, 1950lerin başlarında yazdığı dikkat çekici bir yazısında, her iki okumadaki haliyle, sosyal refah (ya da sosyal karar) fonksiyonu fikrini eleştirir. Kümeleme esası olarak sosyal refah fonksiyonu fikri sakıncalıdır; zira,

³ Geçişkenimsi: Kesin tercih geçişkendir, tavırsızlık geçişken değildir.

sosyal tercih ya da kolektif yargı fikri, bizâtihi, bir toplumu “bireysel bileşenlerinden ayrı bir mevcudiyet”e sahip bir varlık olarak gördüğümüz anlamına gelir (116). Ya da, kolektif yargı fikri size makul gelebilir (bkz. Arrow’un uzlaşmayla ilgili görüşler hakkındaki tartışması). Ama kolektif yargıyı toplumsal açıdan neyin en iyi olduğu hakkındaki fikir beyanlarından ziyade bireysel sıralamalara referansla kurmaya karşı çıkabilirsiniz. Kurumsal okumayla ilgili olarak, Buchanan, “rasyonalite”nin aşikâr olarak ilk şartlarından birinin—kararlarda tutarlılık ya da bağdaşırılık—sosyal karar sürecinde aranan bir nitelik olmadığını ileri sürer. Buchanan’a göre, tutarlılık şartı, azınlıklar arası değişen koalisyonlar yerine yerleşikleşmiş çoğunlukları teşvik eder ve (içinde “rakip alternatiflerin deneysel ve geçici olarak benimsenebildiği, test edilebildiği ve uzlaşma dayanan yeni alternatiflerle değiştirilebildiği”) sosyal deneyselliğin yolunu tıkar.

Sosyal Seçim Kurallarıyla İlgili Bazı Şartlar

Sosyal seçim kuramının amacı, kolektif seçim—bireysel tercihlerin kolektif bir iradede kümelenmesi—kurallarıyla ilgili şartları somutlaştırmak ve bir kolektif seçim kuralının bu şartları karşılamasının mümkün olup olmadığını ele almaktır. Şartlar normatiftir (Arrow’un ifadelendirdiği şekliyle, değer yargılarını dile getirir) ve aslen bu yargıların tutarlılıklarıyla ilgilenilir. Kolektif seçimin, bizim için özel önem ifade eden durumlarda, eşit addedilen bireylerin çıkarlarını birleştirmesi gerektiği fikrini yansıtır. Bu noktada, hem bireylerin eşit addedildikleri—koşulların bu sezgisel fikri tam anlamıyla yansıttıkları—hem de rasyonel kolektif karar alınmasını mümkün kılan bir kümelenmenin olup olmadığı merak konusudur.

1. *Sınırlandırılmamış Alan*: Bu koşula göre, kolektif seçim esasının alanı sadece mantıksal olarak ihtimal dahilinde olan bireysel profilleri X üzerinden

$b=1,2,\dots,n$ için içerebilir. Bir profilin (n -misli) sıralamaların toplanması olduğunu hatırlayın. Öyleyse, sınırlandırılmamış alan, kolektif seçim esasının, diğer bütün toplumsal sıralamaların değil, minimal rasyonalite koşullarını karşılayan bütün olası sıralamaların üzerinde bir toplumsal sıralamayı temin etmesini gerektirir.

S , bir kolektif seçim esası açısından olası koşullardan biridir; ancak, sosyal seçim çerçevesinin dayattığı bir koşul değildir. Öyleyse, örneğin, alternatif bir koşul olarak, bir kolektif seçim esasının alanının, insanların makul olarak benimseyebilecekleri sıralamaların toplamıyla ya da anlamlı ölçüde akla yatkın bireysel sıralamalarla kısıtlandırılması gerektiği belirlenebilir.

Bazen sosyal seçim kuramının tercihleri verili olarak aldığı belirtilerek itiraz edilir. Aslında, bu, bir bakıma doğru bir tespittir. Sosyal seçim kuramı kapsamında tercihler ve değerler kolektif seçim esasının alanı olarak ele alınırlar ve kolektif karar alma sürecinin tercihleri ve değerleri biçimlendirme yolları hesaba katılmaz; “bireysel değerler, karar alma sürecinin doğasına göre değişemeyecek veriler olarak alınır” (7). Fakat S , tercihleri ve değerleri, sosyal seçim çerçevesiyle bağlantılı olmayan daha güçlü bir yönden verili olarak alır; girdiler ne olursa olsun, kolektif seçim esasının bizlere rasyonel kararlar sağlaması gerektiğini koyutlar.

Bundan sonraki dört koşul “karşılıklılık” şartlarıdır. Bu koşullar, kolektif tercihlerin, bireylerin tercihlerine (sıralamalarına) koşul olmalarını gerektirir. Bu koşullardan kasıt, tercihlerin kümelenmesi esnasında bireylerin eşit muamele görmeleridir. Fakat—ileride de göreceğimiz gibi—aslında koşullar, bireylerin eşit muamele görmeleri fikrini, tercihlerin kümelenmesi esnasında bireysel sıralamalara eşit ağırlık verilmesini gerektirmek vasıtasıyla taşırlar.

2. *Pareto*: Bir alternatif her bir bireysel sıralamada diğerinden daha yukarıda yer alıyorsa toplumsal sıralamada da yukarıda yer alır (bütün b 'ler için, $xP_b y$ ise xPy 'dir). Bunun pozitif karşılıklılık için zayıf bir koşul olduğu açık. Bu

koşula gelen itirazları şu anda tartışmak istemiyorum. Sadece genel olarak monotonluk kuralı olarak bilinen karşılıklılık şartından daha zayıf olduğunu belirtmek istiyorum.

3. *Monotonluk Kuralı*: Bireysel sıralamaların en azından birinde yükselme kaydeden bir alternatifin sosyal sıralamada düşmemesi gerekir. Bu halihazırda kazanan alternatifse öyle kalmalıdır; eşit durumdaysa, bu eşitliği kaybetmemelidir. Bu koşul, bireyler arasında oybirliğiyle varılmış bir yargının olmadığı durumlarda bile kolektif seçimi sınırlandırdığı için Pareto'dan daha güçlüdür.

Aşamalı seçimlerin olduğu sistemlerin bu kuralı ihlal ettiğini göz önüne aldığınızda monotonluk kuralının gücünü daha iyi görebilirsiniz: İlk tur seçimlerde en fazla oyu alan iki aday arasında yarışın olduğu sistemler örnek olarak verilebilir. Bu durumda, üç adaylı bir seçim örneğini düşünün: Bush, Kerry ve Nader. 1. durumda, oylar (sırasıyla) 8-7-6 olarak dağılıyor; 2. durumda—ikinci seçeneklerinde dengeli bir dağılım sergileyen—Nader taraftarları oylarını bölüyorlar ve Bush 11'e 10 kazanıyor. 2. durumda, Kerry'nin, Bush'a kayan iki taraftarı dışında tercihler aynı kalıyor: Bu durumda, Bush 10'a 5 ve 6 olmak üzere kazanıyor. Fakat, 2. turda, Bush ve Nader arasındaki yarışta, Kerry'nin beş taraftarı ikinci seçenekleri olan Nader'i destekliyorlar. Bu durumda ise, Nader 11'e 10 kazanıyor: Bush, daha iyi bir skorla daha kötü bir durumda kalıyor ve böylelikle, bu tür negatif karşılıklılığa izin veren seçim sistemlerini dışlayan monotonluk kuralını ihlal ediyor.

3a. *Güçlü monotonluk kuralı*: Bu koşul herkesi eşitliği bozucu olarak görür. Öyleyse, desteğin bölünmesi Jones için bir eşitlik durumu ya da galibiyetle sonuçlanacak gibiyse bir oy Jones'a kayduğunda Jones kazanır.

4. *Özgürlük*: Her kişi için en az bir çift alternatif (x, y) vardır. Öyle ki, (toplumsal açıdan daha iyi olan) sosyal sıralama, bireyin kendi sıralamasıyla belirlenir. $xP_b y$ ise $x(xPy)$ toplumsal açıdan daha iyidir ve $yP_b x$ y toplumsal açıdan daha iyidir.

Dikkatinizi çekerim, özgürlük bireyin bir karar üzerinde *kontrol* sahibi olduğu fikrini içermiyor: Aslında, Özgürlük koşulu, alim-i mutlak, sağduyulu, paternalist olmayan bir diktatör (alışık olmadığımız, sosyal seçim kuramına uymayan bir diktatör) tarafından karşılanabilir. Nitekim diktatör tebaanın neyi tercih ettiğini bildiği, tebaanın refahıyla ilgilendiği ve paternalist olmayan bir şekilde, tebaanın tercihlerinin onların refahları açısından belirleyici olduğunu kabul ettiğinde diktatörün yargısı Özgürlük koşulu açısından yeterli olacaktır. Öyleyse, bu durumda, karşılıklılık için bir koşul daha, bu kez belirli kişiler için karşılıklılık nosyonu karşımıza çıkıyor.

4a. *Minimal Özgürlük*: En azından iki birey için (bütün bireyler için olmasa da) en azından bir çift alternatif vardır. Öyle ki, sosyal sıralama, bireylerin kendi sıralamalarıyla belirlenir: İki kişi ve iki çift alternatif. Şöyle ki, $xP_b y$ ise xPy ve $yP_b x$ ise yPx .

5. *Diktatörlüğün dışlanması*: Burada bahsedilen, sıralaması sosyal sıralamayla şu şekilde örtüşen bir birey değildir: $xP_b y$ ancak ve ancak xPy . Dikkat edin, bu, Özgürlük koşulundaki “hak” nosyonunun özel anlamına bir şekilde paralel giden “diktatörlüğün” çok özel bir biçimidir. Bu durumda, diktatör, sonuçları kontrol etmez; sadece sıralamaları sosyal sıralamayla örtüşür. Diğer bir ifadeyle, nasıl ki Özgürlük koşullarında seçim yapan hak sahipleri bir alternatif çifti üzerinde otoriteye sahipse diktatör de, benzer şekilde, bütün alternatif çiftleri üzerinde otorite sahibidir.

Son üç koşul, “değişmezlik şartları”dır. Düz tanım vermek gerekirse, değişmezlik şartı, girdi koşulları değişmedikçe bir fonksiyonun sonucunun diğer şeylerle ilgili gelişmeler ne olursa olsun değişmediği varsayımına dayanan bir koşuldur. Öyle ki, çıktı, envai çeşit dönüşüm söz konusu olduğunda bile değişmez. Elimizdeki örnekte, değişmezlik şartları kümeleme fonksiyonunun bireysel sıralamanın belirli kesitleri sabit tutulduğu müddetçe aynı sonucu vermesini gerektirirler. Öyleyse, bireysel sıralamadan sosyal sıralamaya giden fonksiyonun bireylerin ve içerisinde buldukları koşulların özellikleri değişse de değişmemesini gerektirdikleri için değişmezlik koşullarıdır. Değişmezlik koşulları, belirli koşullar değişse de, fonksiyonun sonucunun sabit kalmasını gerektirmekle kolektif seçim esasının dikkate alabileceği enformasyonun menzilini sınırlandırır. Daha somut bir şekilde söylemek gerekirse, değişmezlik koşulları, nihai olarak, kolektif kararlarda, bireysel tercihlerle ilgili sadece belirli gerçeklerin hesaba katılmasına yol açarlar.

6. *Alâkasız Alternatiflerin Bağımsızlığı*: Kabaca, bir çift alternatifin sosyal sıralaması sadece bireylerin aynı çifti sıralamasına dayanmalıdır. Öyleyse, elimizde iki alternatifin bütün bireysel sıralamalarının özdeş oldukları iki profil varsa, durumla ilgili diğer özellikler ne kadar değişirse değişsinler bu profillere dayanan sosyal sıralama da aynı olmalıdır. Bu koşulun sonuçlarını görmek için şu sıralamayı ele alalım:

Smith	x,y,z
Jones	x,y,z
Brown	y,x,z

Şimdi, kolektif seçimin şu şekilde işlediğini farzedin: En iyi seçeneğe 3 puan verin, sonra, 2 ve 1; eklemeyi yapın ve skora göre sosyal sıralamaları belirleyin.

Öyleyse, bu sıralamayla, xtoplumsal açıdan y'den daha iyidir; çünkü, x, y'yi 8'e 7

yener. Ama, Şimdi, aynı sıralamayı, x ve z'nin sırasını tersine eviren Brown için dŐŐŐnŐn. Bu sıralamayla, x ve y, artık, toplumsal açıdan en iyi olan için eşitler. Fakat x ve y'nin sosyal sıralamasında (tercihten tavırsızlığa doğru) deĐiŐim x ve y'nin bireysel sıralamalarında bir deĐiŐikliĐi yansıtmaz–ki, bu sıralamalar tam da eskisi gibi dururlar. Öyleyse, bu kolektif seçim, B'yi ihlal eder. Keza, kardinal faydalar faydaların toplamı için gerekli (ama yetersiz) oldukları ve kardinal fayda ŐlŐmŐnŐ yapabilmek için ikili karŐılaŐtırmaların kapsamadıkları (kabaca yoğunluklarla ilgili) enformasyona ihtiyaç duyulduğu için faydacı kolektif seçim esası da B'yi ihlal eder.

Őzellikle, kolektif seçim esasını bir kŐmeleme kuralı olarak alırsak B oldukça gŐlŐdŐr. Aslında, sosyal seçime iliŐkin tek enformasyonun—siyasal tavsiyenin temeline iliŐkin gerçeklerin—bireysel sıralama çiftleri ile ilgili gerçekler olduğunu koyutlar. Bu durumda, kolektif seçim, tercihlerin yoğunluğunu göz ŐnŐne almamalı ya da kişiler arası fayda karŐılaŐtırmalarına dayanmamalıdır: Bu, Arrow'un da, “burada kabul edilen gŐrŐŐ, kişiler arası fayda karŐılaŐtırmalarının hibir anlamının olmadığıdır” diyerek, vurguladığı bir noktadır (9). Ancak, B çok daha gŐlŐdŐr. Zira, nesnel koŐullarda ne tŐr deĐiŐiklikler olursa olsun kolektif sıralamanın deĐiŐmeden kalması gerektiğini koyutlar: Kaynakların dağıtımında sahip olunan konum; sağlık, yetenekler, ihtiyaçlar vs..⁴ Kolektif tercih, tamamen bireysel sıralama çiftleriyle Şu Şekilde sabitlenmelidir. Bağımsızlık koŐulunu dayattığımızda bireysel tercihler dışında kalan gerçekler, sadece bireysel tercihlerdeki sıralamayla sabitlenen kolektif tercihi etkilemeden deĐiŐeceklerdir. Őzetle, aynı sıralamalar aynı kolektif kararı belirlerler. EĞer bireylere eşit muameleyi onların tercihlerine eşit Önem vermekle tanımlıyorsak Bağımsızlık, dayatılması gereken

⁴ Bkz. Arrow'un toplu çalıŐmaları ūzerine Amartya Sen'in hazırladığı eleŐtirel okuma [ref].

doğal bir koşul olur. Fakat diyelim ki, bireylere eşit muamele edilmesi gerektiği fikrinin, en kötü koşullarda yaşayan kişiye daha fazla önem verilmesi fikrini desteklediğini düşünüyoruz. Bu durumda, B'yi reddetmemiz gerekir; çünkü, tercihler dışında hişbir unsura bakmamıza izin vermez.

7. *Anonimlik*: Bu koşul, kolektif seçimin, kimin tercihe sahip olduğuna değil, sadece tercihlere (bireysel sıralamalara) dayanmasını gerektirir. Bu durumda, tercihler sıralaması sabitse sonuē aynı olmalıdır. Bu koşulun belirli bir eşitlik gereğiyle bağlantılı olduğu söylenebilir: Örneğin, eğitimi seşmenlerin ifte oy hakkı olması gerektiğini düşünen John Stuart Mill'in desteklediği ağırlıklı oy kullanma düzenlemelerini dışarıda bırakır. Fakat, dikkatinizi çekerim, bu koşul aynı zamanda, galibin, adayın kazandığı seçim bölgesi sayısının temel alınarak belirlenmesini de dışarıda bırakır.  seçim bölgesine eşit olarak bölünmüş 15 seşmen olduğunu farzedin. Oyların dağılımı, Jones'un Smith karşısında lehine, 3-2/3-2/3-2 ise Jones kazanır. Fakat Şimdi, farzedin ki, oy dağılımı 5-0/2-3/2-3. Bu durumda, Smith kazanır. Tercihler kümesi aynı olsa da tercihlerin, seşmenler arasında farklı Şekilde dağılmış olması sonucu değiştirir. Yine, bu düzenlemenin— ağırlıklı oy kullanma sisteminden farklı olarak—kişilere eşit muamele Şartını ihlal edip etmediğinin aēık olmadığına dikkatinizi çekerim. Aslında, seçim bölgesi esasına göre oy kullanımı hiç kimseye sonuēlar üzerinde diğerlerinden daha fazla belirleyicilik sağlamaz.

8. *Nötrlük (Sonuēlara Kayıtsızlık)*: Buradaki sezgisel fikir aēıkēa şudur: Sosyal seçim fonksiyonu bizâtihi şu ya da bu alternatifini desteklememelidir. Sosyal seçim, tabiri caizse, alternatiflerin kendilerine iēkin özelliklere değil, sadece bireyler tarafından sıralandırılma biēimlerine dayanmalıdır. Öyleyse, herbir kişinin belirli bir alternatif çiftiyle ilgili tercihi tersine dönerse sosyal seçim de tersine dönmelidir. Bu Şart da sezgisel olarak makul görünüyor. Fakat oğunlukları—ve

azınlıkların siyasal haklarını—korumak amacıyla, söz konusu hakları sınırlandıran bir kanun çıkarmadan (örneğin anayasayı değiştirmeden) önce çoğunluğun fikirbirliğine varmasına ihtiyaç duyduğumuzda bu kural ihlal edilmiş olur: Eğer 60'a 40 karşıt oy kullanılıyorsa değişiklik kaybeder; fakat 60'a 40 lehte oy kullanılıyorsa değişiklik yine kaybeder. Böyle bir durumda karar alma prosedürünün nötrlüğü ihlal etmesi tamamen makul görünüyor.

Bazı Sonuçlar

Kolektif sosyal seçim kuramının çerçevesini ve kolektif seçim kurallarını uygulamak için önerilen bazı koşulları tasvir ettikten sonra sıra bazı merkezî sonuçlara geldi. Bu sonuçların hepsi söz konusu koşulların uygulanmasıyla ortaya çıkan etkilerle ilgilidir.

1. *May'in Teoremi*: May, iki alternatif olduğunda, salt çoğunluk esasının, Sınırlandırılmamış Alan, Güçlü Monotonluk Kuralı, Anonimlik ve Nötrlük koşullarını karşılayan tek sosyal seçim fonksiyonu olduğunu kanıtlamıştır: Desteğin yarısından fazlasına sahip olan alternatif kazanır. İki den fazla alternatif olduğunda ise salt çoğunluk (oylama paradoksunun da gösterdiği gibi) artık toplumsal karar alma fonksiyonu olmaktan çıkar.⁵

2. *Sen'in Liberalizm Teoremi*. Paretocu-Özgürlük Teoremi'ne göre S, P ve Ö koşullarını karşılayan bir toplumsal karar alma fonksiyonu yoktur: Diğer bir ifadeyle, bireysel sıralamalar nasıl olursa olsun, hem bireylerin kişisel alanlarında bulunan alternatiflerle ilgili sıralamalarını hesaba katan hem de kolektif olarak belirlenen üyelerin sıralamalarına yanıt veren bir toplumsal karar alma fonksiyonu

⁵ May'in teoremi üzerine yürütülen tartışmalar için bkz. Ackerman, *Social Justice in the Liberal State*; Dahl, *Democracy and Its Critics*; Beitz, *Political Equality*.

yoktur.

Daha sonra açıklığa kavuşacak nedenlerden ötürü sorunu tasvir eden bütün örneklerde yapay bir hava var. Bu durumda, yasama organının, oylamayla sonuçlanacak bir tartışma sürecinde olduğunu farzedin. Elimizde aşağıdaki koşullar var:

1. Konuşma fırsatı verilecek iki üye (iki farklı partiden) var.
2. Yasama organının kurallarına göre tartışmaya 2 saat ayrılmış durumda.
3. Oylamadan önce tartışma yapılmalı; ancak, zamanın tümünü kullanmak şart değil.
4. Mütalaa için ya 75 ya da 45 dakika ayrılmalı; ancak, 45 dakikalık iki konuşma yapılamaz.
5. Her bir tarafın yanıt verme hakkı var: A belirli bir zaman kullandığında B'nin de aynı uzunlukta zaman kullanma hakkı var.
6. Her bir taraf tartışmayı kısa tutmak istese bile her biri muhalif taraftan daha uzun süre konuşmak istiyor ve aslında, daha kısa konuşmakla hiç konuşmamak arasında seçim yapmak gerekirse, ikincisinin daha iyi bir seçenek olduğunu düşünüyor. Bu durumda, tarafların tercihi aşağıdaki gibi:

A Partisi	B Partisi
(45, 0)	(0,45)
(75,45)	(45,75)
(0,45)	(45,0)
(45,75)	(75,45)

Şimdi soruna geelim: A'nın yanıt verme hakkı olduğu için (0,45) (75,45)'in gerisinde kalır; B'nin yanıt verme hakkı olduğu için (45,0) (45,75)'in gerisinde kalır. Ancak, (75,45) (45,0)'in gerisinde kalır: Öyle ya da böyle zaman dengesiz

kullanılacak olursa, kullanılan zamanı azalt. Ve yine aynı teoriyle karşılaşırız: (45,75) (0,45)'e yenilir. Öyleyse, hepsi kaybeder: Hakların kullanımıyla gelen iki alternatif de Pareto'nun uygulanmasıyla gelen iki alternatif de kaybeder. Başka bir şekilde söylemek gerekirse, A (0,45)'le karşılaştığı takdirde yanıt verme hakkını (75,45) dakika kullanacaktır. Fakat her iki taraf da (45,0)'i tercih ederler. Fakat (45,0)'le karşılaşırlarsa B, yanıt verme hakkını kullanacak ve 75 dakika konuşacaktır. Ama bu durumda B'nin konuşmasını daha kısa tutmasını ve A'nın konuşmakla hiç yorulmamasını tercih edeceklerdir.

Bu sadece bir örnek. Kanıtlamak için detaylandırmayacağım. Zira, kanıtı oldukça açık.

3. *Arrow'un Teoremi*. Sırada Arrow'un teoremi var. Arrow, Sınırlandırılmamış Alan, Bağımsızlık, Pareto ve Diktatörlüğün Dışlanması koşullarını karşılayan bir *sosyal refah fonksiyonu* olmadığını açığa çıkarmıştır. Diğer bir ifadeyle, bir sosyal refah fonksiyonu Pareto, Bağımsızlık ve Sınırlandırılmamış Alan koşullarını karşılıyorsa daha önce belirtilen anlamda bir Diktatörün olması gerekir: Doğrudan kararları kontrol eden biri değil (diktatörün kim olduğunun farkında bile olmayabiliriz), sıralaması (her ne ise) sosyal sıralamaya tekabül eden biri.

Bir sosyal refah fonksiyonunu bağlayan koşullar, kolektif kararlara kılavuzluk etmek açısından uygun, tutarlı bir kolektif sıralamanın, bireylerin eşit muamele gördükleri bir ortamda yapılan bireysel sıralamalara dayanması gerektiği yönündeki sezgisel fikri içermeleri amacıyla oluşturulurlar. Öyleyse, seçimin, bireysel sıralamaları yansıtan tutarlı bir sosyal sıralamadan en iyi öğeyi seçmek olarak anlaşıldığı durumlarda bireysel rasyonel kolektif seçim fikrinin bizâtihi tutarsız olabileceği sonucuna varıyoruz. Böyle anlaşıldığında, sonuç bir sorunla karşı karşıya kalabilir: Rasyonalite koşulunun, geçişkenlikten ziyade çevrimsizlik koşuluyla çevrelendiğini düşünüyorsak (bir sosyal karar fonksiyonu bulun)

Arrow'un koşullarının karşılanabileceğini söyleyebiliriz. Ancak, bu bir yanıt olarak yetersiz. Zira, Arrow'un koşullarını karşılayan bir sosyal karar fonksiyonunun ancak ve ancak sıralama yapan popülasyon içerisinde grubun geri kalanının seçimini veto edecek bir grup olması halinde, geçişkenimsi ya da çevrimsiz bir toplumsal düzeni garanti edeceğini gösteren bağlantılı teoremler var—Gibbard ve Brown'un teoremleri.

Bu durumda teoremlerle ilgili büyük mesele sosyal refah fonksiyonunu bağlayan dört koşulun akla yatkınlığıyla bağlantılı olarak karşımıza çıkar. B vasıtasıyla uygulanan fikri kabul ettiğimiz takdirde Arrow'un teoremi sorun çıkartıyor—yani kolektif kararları ve bu tür kararlar almak için yapılan düzenlemeleri değerlendirmekte kullanılan standartların, eşit ağırlığa sahip olarak kabul edilen bireysel tercihlerden (ikili dizilerden) çıkarsanması gerektiğini kabul ettiğimiz takdirde. Fakat bu koşula şüpheyle yaklaşmak için iyi nedenlerimiz var: Bağlayıcı kolektif seçimin kendine özgü düzeninde bu tür tercihler çok küçük bir belirleyiciliğe sahip olur; ilgili davranışı açıklamaktaki rolleri ne olursa olsun, kendi başlarına, diğer bireyler üzerinde hak iddiasında bulunabilmek için kolektif bir kararda hesaba katılması gereken türden zemin sunmazlar.

Kolektif bir karar fikrine dair alternatif bir anlayış biçimi Rousseau'nun, paylaşılan ya da "genelleştirilebilir" çıkarlara dayanan genel iradesinde karşımıza çıkar. Kolektif iradeyi, dikkatimizi bireylerin belirli temel çıkarlarıyla—örneğin, Rousseau'nun düşüncesinde kişinin ve değerlerin korunmasıyla ve kişisel bağımsızlıkla ilgili çıkarlar, ya da Rawls'un adalet kuramında, birincil değerler olan temel özgürlükler, fırsatlar, gelir ve refah ve öz-saygı—sınırlandırarak kumayı amaçladığımızı farzedin. Temel çıkarlar nosyonu normatif bir nosyondur. Bunlar, kişilerin, toplumun diğer üyelerini eşitleri olarak görüp kendileri üzerinde hak iddiasında bulunabileceklerini kabul ederek, diğerleri üzerinde hak iddiasında bulunmalarına temel

teşkil eden çıkarlardır. Buradaki ana nokta, bağlayıcı kolektif seçimlerle ilgili düzenlemeler için belirlenen siyasal ilkelerin gerekçelendirilmelerinde bir rolü olması beklenen bireysel tercihlerin, çıkarların ve değerlerin, özel bir sorun olan, bu tür düzenlemelerin gerekçelendirilmeleri açısından uygun addedilen belirli koşulları karşılamaları —ve daha özelde—bağlayıcı kolektif kararların alınmasında kişilerin eşit muamele görmeleri fikrini içeren düzenlemelerin gerekçelendirilmesi açısından uygun addedilen belirli koşulları karşılamaları gerektiğidir. Kolektif seçim, kurumların nasıl işledikleriyle değil normların gerekçelendirilmesiyle ilgilendiği için bu tür kısıtlamalar uygunsuz değildir. Kendimizi böyle bir filtreden geçen girdilerle bir kez kısıtladığımızda bu nosyonların—çıkarların tam olarak neler oldukları ve ne ölçüde paylaşıldıkları—nasıl geliştirildiklerine bağlı olarak tutarlı bir kolektif sıralamayı tanımlayabilecek bir ilkeler dizisine ulaşmamız mümkün olabilir.